

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

HERTHA

TIDSKRIFT FÖR DEN SVENSKA
KVINNORÖRELSEN
UTGIVEN AV FREDRIKA BREMER-FÖRBUNDET
❧ REDAKTÖR: ELLEN KLEMAN ❧

ÅRGÅNG 2
HÄFTE 5
1915

Ledig annonsplats!

UTSTÄLLNING

av arbeten i

Skånsk Hålsöm o. Spettsöm

pågår hos

Singer C:o Symaskins Aktiebolag

16 Hamngatan 16

För ärade kunder börjar den 1 Mars 1915 en avgiftsfri kurs i hålsöm och spettsöm under ledning av skicklig, skånsk lärarinna.

Kvinnliga juridiska byrån

Wallingatan 12.

Allm. tel. 183 36.

Kontorstid: 10—3.

Utför alla slags juridiska uppdrag.

BILDADE damer och herrar er-
hålla mycket god hel- och måltidsinackordering. Även extra matgäster mottages. Möbl. o. omöbl. rum för längre eller kortare tid.
Obs! Gott bord. Piano.

Eriksonska Pensionatet

Drottninggat. 83, 2 tr.

SLÄKTENS KVINNOR

3:e upplagan.

av ELSE KLEEN

Pris 4: 50; inb. 5: 50.

Ur pressomdömen:

Fru Kleen har tydligen gått till sitt verk med konstnärligt allvar och kvinnlig hänförelse. I det stora hela vilar över boken en förnämt avvågad kompositions lugna ro . . . Boken är inträdeskortet till den ställning inom litteraturen som författarinnans begåvning, människokännedom och stridskunniga penna berättiga till.

W. S—hn i Stockholms Dagblad.

Släktens kvinnor är en ovanligt vacker bok — — — början är helt enkelt glänsande. V. v. K. Sthlms-Tidn.

Släktens kvinnor är fru Kleens skönlitterära debut, och det är en välskriven och underhållande bok.

B. B—n i Dagens Nyheter.

Med Else Kleens nya bok, hennes första "riktiga" bok och roman, har ännu en punkt fixerats i den stora Historien om Kvinnan som våra döttrar få att begrunda.

Marika Stjernstedt i Röstätt för kvinnor.

P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG

Ledig annonsplats!

HERTHA

ÅRGÅNG II

1 MARS 1915

HÄFTE 5

Alkohol och dyrtid.

I början av februari månad inlämnade, såsom dagspressen meddelat, en del kvinnoföreningar till regering och riksdagsledamöter petitioner om tillfälligt rusdrycksförbud. Initiativet till framställningen hade utgått från Vita Bandet. Bland övriga deltagare märktes centralstyrelserna för L. K. P. R., K. F. U. K., Svenska skolköksläraryrnornas förening, Sveriges folkskollärarinneförbund, varjämte omkring 400 lokalföreningar i olika delar av landet av dessa och andra kvinnoorganisationer hade undertecknat petitionen. Under hänvisning till den ekonomiska kris världskriget framkallat, till rådande arbetslöshet och fattigdom, till de betydande belopp, som stat och kommun anslagit för nödens hindrande, krävde ovannämnda föreningar i hemmens, barnens och kvinnornas namn införande av temporärt förbud mot rusdrycksförsäljning.

Fredrika-Bremer-Förbundets styrelse mottog på sin tid anmodan att delta i denna opinionsyttring. Efter noggrant prövande av skälen för och mot stannade styrelsen vid beslutet att icke underteckna petitionen. Kvinnornas upp- båd lämnade desslikes avböjande svar.

Det står visserligen klart, att om man lyckades avstänga tillgången på rusdrycker skulle i dessa tryckta tider många hems ekonomi få en välbehöblig förstärkning. Många slantar skulle sparas för nödvändiga utgifter, då frestelsen bortföle att trots hemmets fattigdom ge ut dem för en överflödighetsartikel som spritvaror. Ser man från de enskilda hemmen till verkan för landet i dess helhet, växa de många små summorna ut till betydande belopp, som skulle undan spriten kunna räddas till bättre och nyttigare användning. Denna tankegång är kärnan i motivet till kvinnornas krav på tillfälligt rusdrycksförbud. Denna omisskännligt goda avsikt måste väcka genklang hos alla, som med någon omvårdnad tänka över samhällets och dess medlemmars intressen, men genklang för det goda syftet är icke alltid liktydig med instämmande i valet av medel. I Vita Bandets petition begärdes förbud utan föregående utredning. Visserligen nämndes, att vissa arbetargrupper genom förbudet skulle ställas utan arbete och en del näringar, av staten lagligen erkända, komme att lida avbräck, men i omedelbar anslutning härtill förklaras dessa olägenheter

alltför oväsentliga att ha någon avgörande betydelse. Att det tedde sig så för petitionens undertecknare är uppenbart, och tankegången torde vara naturlig och självfallen för dem, som i totalförbud se den enda rätta lösningen av nykterhetsfrågan. Det gives emellertid en annan åskådning, för vars representanter det framstår som en plikt att mera varsamt handskas med lagliga näringsars rättigheter och tusentals arbetares möjlighet till fortsatt anställning. Ur dess synpunkt låge det närmare till hands att hemställa om ytterligare restriktioner i rusdryckshanteringen utöver de redan gällande. En sådan åtgärd skulle komma de fattiga hemmen till godo utan att medföra tillnärmelsevis samma olägenheter som förbudet. Restriktioner torde ock i mindre grad fresta till försök att kringgå lag och förordning.

Härmed äro vi inne på frågan om effektiviteten av ett förbud, då detta plötsligen införes, utan någon övergångstid. Lämnas importmöjligheterna orubbade — och kanske möta oöverstigliga svårigheter att i detta stycke åvägabringa några ändringar — finnes berättigad anledning förmoda att verkningarna bli ganska illusoriska. Det misslyckade brännvinsförbudet i Norge under krigets första månader är ett talande exempel. Med denna färsk erfarenhet från vårt närmaste grannland för ögonen torde det vara försiktigare att icke lita alltför mycket på det gynnsamma resultatet av förbudet under storstrejksåret.

Som bekant har den nu sittande riksdagen redan hunnit behandla motioner

om temporärt rusdrycksförbud. Dessa motioner berörde även den viktiga frågan om importen och förutsatte en utredning av möjligheterna för ett förbud, innan bestämmelser därom infördes. Bevillningsutskottet tillstyrkte förslaget och gav frågan om utredning en mera objektiv prägel genom att direkt säga ifrån, att resultatet av undersökningen kunde bliva, att endast ytterligare restriktioner visade sig lämpliga. Trots detta föll förslaget på första kammarens motstånd, och denna utgång är mycket att beklaga, då den klarläggning av frågan, som en utredning skulle ha medfört, hade varit mycket önskvärd.

Ännu ett bevis för det intima sambandet mellan rusdryckshanterings begränsande och dyrtiden utgör det kungliga förslag, som nu ligger på riksdagens bord. Propositionen innebär att i tider av arbetslöshet eller nöd i större omfattning liksom vid krig eller omedelbar krigsfara Kungl. Maj:ts befallningshavande äga att meddela förbud mot eller inskränkningar i handeln med brännvin, öl och vin, även om detta icke fordras ur ordningens synpunkt. För sådana förordningars utfärdande skall dock Kungl. Maj:ts medgivande erfordras.

Det synes som om länsstyrelserna skulle ha specifika förutsättningar att bedöma vad som i svåra tider bör åtgöras med avseende på rusdryckshandeln inom området för deras ämbetsförvaltning. Hänvändelsen till regeringen borgar å andra sidan för att vid hithörande frågor avgörande vederbörlig hänsyn tages till riksintressena. Kanske är detta förslag det förlösande ordet.

Den nya äktenskapslagstiftningen.

Under år, för att icke säga årtionden, ha vi väntat på en ny giftermålsbalk i stället för den gamla i 1734 års lag. Varje reformkrav har undanskjutits med hänvisning till att den gamla lagen ej tålde några flera lappar och att vi måste giva oss till tåls till giftermålsbalkens fullständiga omarbetning.

I en kunglig proposition till innevarande års riksdag har nu framlagts förslag till ny lagstiftning om äktenskaps ingående och upplösning, således till, så att säga, första delen av den nya giftermålsbalken. Den kungliga propositionen är i allt väsentligt grundad på det av lagberedningen år 1913 avgivna förslaget. Visserligen berör ej förslaget de delar av äktenskapslagstiftningen, som i främsta rummet debatterats av kvinnorna, de som innebära reglerna om makarnas inbördes rättsförhållanden. Frågorna om mannens målsmanskap och äganderättsförhållandena i äktenskapet äro ännu oavgjorda. Den nya lagen är dock väl värd allt intresse från kvinnornas sida, ty förutom att den behandlar ett par synnerligen viktiga sidor av äktenskapslagstiftningen och där inför nya principer, motsvarande den nya tidens krav, innehåller förslaget en del detaljer, som visa, att kvinnorna kunna med tillförsikt emotse förslagets fortsättning, i förvisning att deras krav skola bliva beaktade. Vi finna i hela förslaget en ärlig vilja att tillgodose kvinnornas berättigade fordran på likställighet med mannen.

I Herthas spalter har redan när lagberedningens förslag framlades redogjorts för huvuddragen i detsamma, från huvudsakligen kvinnlig ståndpunkt. Det torde dock ha sitt intresse att nu, när vi stå inför dess snara behandling inom riksdagen, ånyo taga del av de förändringar, som den nya lagen innebär.

Det första ämne lagen behandlar är trolovning. Förr var detta ett formbundet avtal med vittgående rättsverkningar. Hävd under trolovning ledde nämligen såsom bekant till ett ofullkomnat äktenskap. Trolovningens natur har i det nya förslaget helt förändrats. Det är den vanliga "förlovningen", det vill säga ett avtal mellan man och kvinna att ingå äktenskap, som upphöjts till juridiskt institut med vissa rättsverkningar. Så snart kontrahenterna äro ense om att i en framtid ingå äktenskap, är en trolovning slutet. Trolovningen är visserligen icke i så måtto bindande, att någondera kontrahenten på grund av densamma kan kräva äktenskap. Den kan brytas lika formlöst som den ingåtts, och den utgör ej hinder att ingå äktenskap med annan. Vid upplösning av trolovning stadgas att i allmänhet äga parterna återfå de gåvor de givit varandra. Dör den ene, äger den efterlevande behålla vad han fått och återfå sina gåvor. Ifall den ena parten är vållande till brytningen, bortfaller hans rätt att återfå sina gåvor och dessutom inträder för honom skadeståndsskyldighet. I allmän-

het är denna begränsad till andra partens rätt till ersättning för direkt förlust, som han lidit därigenom att det tillämnade äktenskapet ej kommit till stånd. Har emellertid kvinnan under trolovningstiden blivit hävdad av mannen och bär den senare huvudsakligen skuld till trolovningens brytande, inträder för honom en utvidgad skadeståndsskyldighet; kvinnan får rätt till ersättning både för lidande och ekonomisk förlust. Tillkommer bedrägligt förfarande från mannens sida kan denne, om han är myndig, straffas med fängelse eller böter. Skadeståndsskyldigheten bortfaller åter, om omyndiga kontrahenter utan giftomans samtycke ingått trolovning, och ifall utvidgad skadeståndsskyldighet skulle drabbat mannen, inträder för honom, om han är omyndig, blott den mindre ersättningsskyldigheten.

Såsom nämnts skola de s. k. ofullkomnade äktenskapen helt och hållet försvinna. Givetvis äro dessa en kvarleva från gamla tider, som ej försvara sin plats i ett modernt rättssystem. Den ekonomiska gottgörelse de kunde bereda kvinnan var även ofta illusorisk, då den utgick i form av giftorätt i mannens bo. I sistnämnda avseende torde ovan anförda skadeståndsregler vara mera effektiva och för så vitt överhuvudtaget något finnes att få lättare bereda kvinnan ersättning. Fråga är emellertid, om icke kvinnorna, i och med att de hänvisas uteslutande till ekonomisk gottgörelse, göra en förlust, som icke ersättes av denna. Den ideella gottgörelse, som låg i att kvinnan förklarades för äkta hustru, är bort-

fallen, och jag för min del kan ej annat än beklaga, att så skett. Den äldre lagberedningen hade föreslagit, att hävdad fästekvinna skulle i vissa fall kunna få sig tillerkänd "rättighet att i allmänna sammanlevnaden anses för äkta hustru". Genom en sådan bestämmelse, som i övrigt icke skulle medföra de ofullkomnade äktenskapens rättsverkningar, finge kvinnan en välbehörlig social upprättelse. Dessutom torde den uppfattningen, att trolovade, som före vigseln börjat äktenskapligt samliv, redan så gott som vore gifta, vara så fast grundad bland allmogen, att den citerade bestämmelsen blott skulle fastslå den allmänna uppfattningen. Fara är, att mannen ej kommer att känna sig på samma sätt bunden. Särskilt kvinna, vars trolovade dött, torde f. n. hava fått sin rätt betydligt minskad. Hon skall vara i behov av underhåll för att kunna få andel i hans kvarlåtenskap, ett stadgande, som ju är fullt naturligt, då ersättningsskyldigheten är byggd på skadeståndsprincipen. Barnens rätt är tillgodosedd därigenom att de förklarats äkta, om de avlats under trolovning eller deras föräldrar sedermera ingått trolovning.

Ifråga om äktenskapshinder har lagförslaget, jämte huvudsakligt upprätthållande av de förutvarande, jämväl uppställt nya sådana, betydelsefulla särskilt ur rashygienisk synpunkt.

Äktenskapsåldern för mannen, 21 år, har bibehållits; för kvinnor har densamma höjts från 17 till 18 år. Detta innebär ett tillmötesgående av från kvinnohåll framställt önskemål, vilket biträtts av den medicinska sak-

kunskapen. Enär emellertid den s. k. skyddsåldern för kvinnlig ungdom ej samtidigt höjts, blir givetvis olägenheten av att denna senare ålder och äktenskapsåldern ej sammanfalla större; man får dock hoppas, att hänsyn härtill skall tagas vid en blivande strafflagsreform.

Det gamla giftomannainstitutet har fullkomligt omlagts. Jämväl den omyndige mannen har nu ställts under giftoman. Men under det att giftomannaskapet förut ensamt tillkom fadern, efter hans död modern med fädernefränders råd och efter henne vissa manliga släktingar och sist förmyndare eller av rätten förordnad giftoman, utövas nu giftomannaskapet av föräldrarna gemensamt och efter den enes frånfälle av den efterlevande. Likaså om vårdnaden av barnet på grund av separation eller skillnad i äktenskapet övergått till den ena, utövas giftomannaskapet ensamt av denne. Släktens rätt till giftomannaskap har helt bortfallit. Kunna ej föräldrarna utöva det, inträder förmyndaren eller särskilt förordnad giftoman i deras rätt.

Förutvarande förvantskapshinder har upptagits i förslaget med den ändring, att giftermål mellan ett syskon och det andras avkomling, d. v. s. mellan morbror och systerdotter o. s. v., numera ej är ovillkorligen förbudet. K. Maj:t äger, efter skedd läkareundersökning, varmed avses att konstatera huruvida släktskapen kan innebära fara för blivande avkomma, dispensvis medgiva att äktenskap får ingås.

Enligt gällande lag är viss fallandesot den enda sjukdom, som utgör äkten-

skapshinder. Faktiskt har dock även sinnessjukdom i allmänhet utgjort hinder, då den naturligen i regel utesluter rättslig handlingsförmåga. Lagförslaget upptager, förutom väsentligen samma regler som förut angående fallandesot, såsom äktenskapshinder jämväl sinnessjukdom, sinnesslöhet och könssjukdom i smittosamt skede. Med sinnesslöhet avses högre grad af utvecklingshämning. Från förbudet mot äktenskap för med fallandesot eller könssjukdom behäftad person kan K. Maj:t meddela dispens.

I övrigt må anmärkas, att förbudet att träda in nytt gifte förrän avvitrning skett samt för dem, som med hor brutit sitt tidigare äktenskap, bortfallit. För änkling har även den s. k. sorgetiden bortfallit, och beträffande kvinna har denna inskränkts till 10 månader för så vitt icke kan visas, att hon icke är havande från tiden före upplösningen eller att sammanlevnaden med mannen upphört tio månader före äktenskapets upplösning. Dessa bestämmelser gälla även vid skillnad i äktenskap.

Beträffande de vigseln omedelbart föregående åtgärderna har lysningen såsom sådan bibehållits, på sätt och vis i utvidgad form, i det att om mannen är skriven i en annan församling än kvinnan, även i hans församling skall kungöras att äktenskapsbetyg för honom utfärdats. För rätt att erhålla lysning, liksom för densammans giltighet till tiden, ha däremot givits delvis nya stadganden. Hinderslöshet till äktenskap skall styrkas genom vissa handlingar, och därtill kommer, att parterna skola själva på heder och sam-

vete avgiva skriftlig försäkran om frånvaron av vissa hinder: fallandesot — i vissa fall erfordras härför läkarebetyg —, könssjukdom, släktskap och svågernskap samt bestående äktenskap. Sådan edlig försäkran kan ock i vissa fall ersätta bristande anteckningar i prästbetyget om ledighet till äktenskap, något som ofta är erforderligt t. ex. i fråga om immigranter. Lysning skall såsom förut ske tre söndagar å rad i brudens församling för så vitt icke en av de trolovade är dödligt sjuk eller skall gå ut i krig, i vilka fall lysningen alldeles bortfaller. Inom tre månader efter skedd lysning — för lappbefolkningen inom ett år — skall vigsel ske, eljest förfaller lysningen. I och för sig äro således inga rättsverkningar knutna till lysningen, den åstadkommer ej längre något slags ofullkomnat äktenskap.

Vigseln är den äktenskapet konstituerande handlingen. Liksom förut är borgerlig vigsel valfri för alla. För kyrklig vigsel har fordrats att kontrahenterna skulle vara beredda till konfirmation, numera fordras endast att de blivit döpta. Likaså är efter K. Maj:ts medgivande tillfälle till kyrklig vigsel beredd även om en av kontrahenterna tillhör utländsk evangelisk-luthersk kyrka. Tillhöra båda främmande trosamfund, skall vigseln förrättas av dettas prästerskap, för så vitt det erhållit vigselrätt. Beträffande den borgerliga vigseln kan anmärkas, att i lagförslaget ställts i utsikt, att Kungl. Maj:t skall för densamma utfärda särskilda bestämmelser. Man torde ej misstaga sig i att avsikten härmed är att göra

den borgerliga vigseln mera högtidlig och tilltalande, något som helt visst är synnerligen önskvärt.

*

Ovan har jag sökt redogöra för lagförslagets stadganden angående ingående av äktenskap, återstå dess regler angående äktenskaps upplösning.

De villkor, under vilka återgång av äktenskap skall ske, torde icke för Herthas läsare vara av större intresse. Upplöses äktenskap af återgångsskäl, förbli barnen äkta.

De nuvarande rättsreglerna för äktenskapsskillnad ha helt och hållet förändrats. Gällande lag utgår ifrån att äktenskapet, såsom varande ej uteslutande ett privaträttsligt förhållande mellan makarna, ej bör kunna upplösas annat än efter av domstolen i varje särskilt fall företagen prövning huruvida de i lagen angivna skillnadsskäl föreligga. K. M:ts befogenhet att meddela skillnad är i princip obegränsad, men i praxis torde även i senare fall fordras, att skillnadsanledningen föreligger styrkt för så vitt icke domen på skillnad till säng och säte föregått. Det torde vara alla bekant hurusom denna lagens fordran kringgås, huru i strid med lagens avsikt dess stadganden angående egenvilligt övergivande användas av alla skillnadssökande, som äro överens och som kunna kosta på sig advokathjälp och Köpenhamnsresa, under det att de mindre bemedlade få gå den "långa vägen", d. v. s. ansökan till K. Maj:t efter skedd varning och skillnad till säng och säte.

Lagförslaget medger fri skilsmässa

på grund av överenskommelse och utan prövning av skillnadsorsaken för så vitt makarna äro ense. I sådana fall går dock ej att vinna skilsmässa omedelbart. Lagen föreskriver såsom första steg medling av särskild i lagen nämnd eller särskilt utsedd person och därefter stämning till domstol, varest erhålles dom å separation.

Separation är ett hävande av den äktenskapliga sammanlevnaden, påminnande om den gamla "skillnaden till säng och säte". Den ådömes dock ej på viss tid och har även förmögenhetsrättsliga verkningar, i det att den medför boskillnad. I separationsdomen skall förordnas vilken av makarna, som skall hava vårdnaden av — varmed även följer förmyndarskapet över — barnen. Gift kvinna kan således numera även under mannens livstid bliva förmyndare för sina barn. Att märka är, att reglerna angående vem som skall hava denna vårdnad främst äro givna med hänsyn till barnens bästa. Den ene makens "skuld" till separationen utgör ej längre hinder för denne att få vårdnaden för så vitt han är lämpligare, och även om makarna äro ense om vem som skall hava barnen, har rätten befogenhet att förordna annorlunda, om överenskommelsen är uppenbart stridande mot barnens bästa. Makarna äro efter vunnen separation skyldiga att gemensamt deltaga i kostnaden för barnens underhåll, samt den ene maken även skyldig att efter förmåga och behov bidraga till andra makens underhåll. Dock utgår ej underhållsbidrag till make, som bär huvudsaklig skuld till skillnaden, för så vitt icke därför

finnes synnerliga skäl, och ej håller efter skild makes omgifte.

Separation har i huvudsak samma verkan som fullständig äktenskapsskillnad. Dock äga makarna ej under separationstiden träffa andra avtal än i och för blivande skillnad samt ej heller giva varandra gåvor. Det har anmärkts såsom en brist, att förbud mot makar att besöka varandra ej numera gives vid separation, vid skillnad till säng och säte var detta fallet. Det kan ej förnekas, att uttryckligt lagbud här om kunde ha varit önskvärt. Men skulle den ena maken vilja tilltvinga sig tillträde till den andres bostad, är det intet tvivel, att han hemfaller under strafflagen för hemfridsbrott.

Efter ett års separation äger make få äktenskapet upplöst genom skillnadsdom.

I vilka fall kan dömas till separation? Såsom nämnt är makarnas överenskommelse tillräcklig anledning. Dessutom kan på yrkande av ena maken separation ådömas, om make gör sig skyldig till grov försummelse av sin plikt att försörja andre maken eller barn eller eljest i märklig mån åsidosätter sina plikter mot dem, om make är hemfallen åt missbruk av rusdrycker eller för ett lastbart liv samt om djup och varaktig söndring uppstått mellan makarna på grund av stridighet i lynne eller tänkesätt eller av annan orsak. Rätten till separation är dock i dessa fall ej ovillkorlig; den skall ej beviljas om med hänsyn till den separationssökande makens eget förvällande eller andra särskilda omständigheter det ändock skäligen kan fordras, att han fortsätter sammanlevnaden.

Förutom ovannämnda separationsskäl — de äro så att säga mer eller mindre obestämda och anses därför påkalla en prövotid — angiver lagen vissa skillnadsgrunder, vilka berättiga att omedelbart hos domstol påkalla äktenskaps-skillnad. K. Maj:ts rätt att meddela äkten-skaps-skillnad har borttagits. Bland dessa skillnadsgrunder märkas dels förutva-rande: äktenskapsbrott, stämpling mot andre makens liv, grov misshandel, ådömt straff för vissa grövre brott, sinnessjukdom av viss långvarighet och utan hopp om förbättring; dels föränd-ringar av förutvarande: egenvilligt övergivande skall hava fortvarit i minst två år — hit torde ock kunna räknas den nu ändrade bestämmelsen, varige-nom make erhållit rätt till skillnad i de fall, då han förut varit hänvisad till att söka tillstånd till omgifte; dels ock helt nya. Sådana skillnadsgrunder äro: missbruk av rusgivande medel — detta om synnerliga skäl föreligga, an-nars är som förut nämnts rusdrycks-missbruk separationsgrund —, samt könssjukdom som utsätter den andre maken för smittofara. Ovan anförda rättsverkningar av separation inträda även vid omedelbar skillnad. Vid skill-nad kan jämväl den ena maken, om han genom sitt förhållande grovt kränkt den andre, ådömas skadestånd.

Slutligen må anmärkas, att makar kunna under äktenskap eller separation träffa avtal om skifte av boet, under-hållsbidrag och skadestånd. Dessa av-tal bliva bindande för så vitt icke rät-ten finner desamma uppenbart obilliga eller stridande mot barnens bästa, i vilket fall de skola av rätten jämkas.

MATHILDA STAËL VON HOLSTEIN.

Årstasamlingarna.

När portarna slogas igen om vårt Årsta nere på Baltiska utställningen blev frågan aktuell: var härbergera det med så stor omsorg och möda hop-bragta utställningsmaterialet? Tanken på "Årstaklubben", en kvinnornas klubb-lokal i Stockholm, där också de dyr-bara Årstasamlingarna skulle få sin plats, hade med största intresse tagits upp på olika kvinnohåll, men sensom-marens ödesdigra händelser hade kull-kastat alla planer på att inom den när-maste tiden göra något för att förverk-liga den i sig så goda idén. Tills lugnare tider komma måste således ett provi-sorium upprättas.

Utvägen fann man genom att aptera ett av rummen på Fredrika-Bremer-Förbundets byrålokal, 48 Klarabergs-gatan, till utställningssal. Där är nu också den större delen av Årstasam-lingarna ordnade vad beträffar det sta-tistiska materialet. De trevliga modeller, som gjorde sig så bra på Årsta, ha helt naturligt av utrymmesskäl ej kunnat uppställas. Ett undantag utgör den vackra Rimforsmodellen, som fått sin plats vid ena långväggen.

På tvenne stora pulpetbord återfinner man de sinnrikt komponerade och ofta konstnärligt utförda planscherna, som så åskådligt ger statistiken över kvin-norna på arbetsmarknaden och i den sociala verksamheten. En och annan större plansch dekorerar väggarna, så-som t. ex. den särdeles roliga fram-ställningen av kvinnorna och de sociala förtroendeuppdragen. Längs ena lång-väggen gå väggfasta hyllor med littera-tur över de olika kvinnoföreningarna, och på ett särdeles uppfinningsrikt sätt har man i samband med hyllorna in-monterat de stora planschbladen med fotografierna över de skilda förenin-garna, en stående jättebok, som man kan dra fram och bläddra i.

På ett bord längs ena kortväggen ligga vidare flera av de vackra album, som sammanställts över grupper av socialt verksamma kvinnor, liksom särskilda föreningars egna album.

Ett önskemål, som ännu väntar på

sin uppfyllelse, är bokskåp, stora nog att rymma Årstabiblioteket, som ännu ligger Nedpackat i lärar, på normal-skolans vind.

Varje söckendag kl. 1—4 äro samlingsarna tillgängliga för intresserade.

Kvinnorna och arbetsproblemet.

I.

Banker och försäkringsbolag.

På den yrkesstatistiska avdelningen av Årstautställningen, sommaren 1914, visades bland annat några tabeller och grafiska framställningar, varigenom man försökt åskådliggöra de i banker och försäkringsbolag anställda kvinnornas arbetsförhållanden. För att erhålla det för undersökningen nödvändiga primärmaterialet hade frågeformulär utskickats till så gott som alla Sveriges banker och försäkringsbolag. Av dessa formulär blevo flera aldrig besvarade, och en stor del av de svar, som verkligen inflöto, voro så ofullständiga, att de omöjliggjorde någon mera ingående bearbetning.

Att detta i synnerhet gäller löneförhållandena är ju lätt förklarligt, då ju varken banker eller försäkringsbolag äro några slags statsinstitutioner och således ej behöva reglera sina löner efter någon viss fastställd skala. Varje bank eller bolag kan själv bestämma sin personals såväl löner som arbetstid, fastän naturligtvis en viss likhet för konkurrensens skull måste råda mellan insti-

tutioner av samma slag. Emellertid är det ju i somliga banker praxis att hemlighålla lönerna. Också förekomma följande synnerligen upplysande svar på formulärets fråga angående den kvinnliga personalens löneförmåner: "beroende på förhållandena", "varierande", "beroende på kompetens etc.", "besvaras ej", "olika för olika arbete" eller blott ett streck eller frågetecknen. I många fall har endast begynnelselönen uppgivits, men efter vilka grunder denna sedan ökas och hur högt den slutligen kan stiga, meddelas ej. Egendomligt nog är det mycket få banker och bolag, som velat omtala, hur högt deras förnämsta kvinnliga arbetskrafter äro avlönade. Från det knapphändiga material, som står till förfogande, kan man kanske dock få fram ett och annat beträffande de anställda kvinnornas arbetsförhållanden.

Så vitt man kan döma efter det inkomna primärmaterialet, är det nu ungefär femtio år sedan kvinnor först började användas i banker. 1862 är sålunda

det tidigaste året någon bank angivit som anställningsår för sitt första kvinnliga biträde. Under de närmast därpå följande åren var det naturligtvis sällsynt, att kvinnor sökte och erhöilo bankplatser. Men så småningom förstodo de att allt mer draga nytta av det en gång upplåtna arbetsfältet, och nu i våra dagar är en kvinnlig banktjänsteman en synnerligen vanlig företeelse. I de 63 banker, som åtminstone delvis besvarat formulären, voro år 1913, det år de inkomna uppgifterna gälla, 536 kvinnor anställda; av dessa voro 88 extra och 448 ordinarie. Men att antalet i banker anställda kvinnor betydligt överstiger nämnda siffra framgår bl. a. av att Sveriges bankmatrikel för 1911, således två år tidigare, upptar ej mindre än 973 kvinnor. Den som nu är under bearbetning kommer troligen att giva en ännu högre siffra. De 53 försäkringsbolag av olika slag, från vilka svar erhöilts, sysselsatte undersökningsåret 475 kvinnor, därav 403 ordinarie. De allra flesta äro naturligtvis ogifta, men hur stor procent de utgöra av hela antalet anställda kvinnor kan, tack vare materialets knapphändighet, ej konstateras. För gift kvinna ställer det sig troligen fördelaktigare att arbeta i bank eller försäkringsbolag än som biträde i vissa statens verk, där hon, rätt om hon nått högsta lönegraden, vid giftermåls ingående måste avstå från sin ordinarie ställning och därtill hörande löne- och pensionsrättigheter. I privata institutioner är det ju huvudsakligen chefen, som äger bestämmanderätt, när det gäller befordring och därmed förknippade frågor.

Kompetensfordringarna för kvinnliga tjänstesökande ha med åren blivit något skärpta, åtminstone i praktiken, detta till väsentlig del beroende på den betydligt ökade konkurrensen. Visserligen ha de flesta såväl banker som försäkringsbolag på frågan: "Vilken utbildning fordras för anställning?" endast svarat: "elementarskola (8 klasser)", några ha tillagt "handelsskola", andra "maskinskrivning" eller "stenografi", och en och annan anser det tillräckligt, om den sökande har goda rekommendationer. Dock är det nog så i detta som i så många andra fall, att fordringarna i praktiken ställa sig något högre än på papperet. Om man har att välja emellan ett tjugo-, trettio-tal sökande, är det ganska troligt, att ett gott studentbetyg, under annars lika omständigheter, har företrädet.

Vad nu lönen beträffar, ställer den sig, åtminstone de första anställningsåren, ganska lika i banker och försäkringsbolag. Det extra biträdet börjar med lägst 900 kr. om året, vartill i vissa städer, som t. ex. Stockholm, kommer ett dyrortstillägg av högst 300 kr. Begynnelselönen är således vanligen, åtminstone i Stockholm, 1,200 kr. om året. Denna årslön stiger sedan med vissa års mellanrum till 1,800 eller 2,000 kr., oftast oberoende av kompetens och arbetets art. Först vid denna gräns tycks den speciella yrkesskickligheten bliva belönad med ett ansvarsfullare arbete och högre lön. I enstaka fall händer det dock, att en högt kvalificerad sökande genast vid inträdet erhåller en krävande plats och en jämförelsevis hög lön. Högst avlönade äro kvinnliga kas-

sörer och kamrerare, vilka senare platser dock endast torde förekomma i landsorten. Att döma av tillgängliga siffror tyckas bankerna giva högre slutlöner än försäkringsbolagen. Den högsta kassörskelön, som något bolag uppgivit, är mellan 3,000 och 4,000 kr., då det finns banker, som meddelat, att hos dem kan en kassörska komma upp till 4,000 eller 5,000 kr., ja, med inberäknade felräkningspengar, i en bank ända till 6,500 kr. om året, förmodligen den högsta lön någon i bank anställd kvinna hitintills uppnått. I de flesta såväl banker som bolag hör varm lunch till personalens extra förmåner.*

Som redan antytts bero avanceringsmöjligheterna huvudsakligen på chefs intresse att befordra de kvinnliga tjänsteinnehavarna. Att detta intresse i en och annan bank alldeles uteblivit, visar följande svar på formulärets avanceringsfråga: "kvinnor komma aldrig längre än till första graden, oavsett vilken plats de fylla". Om här menas första gradens tjänst eller lön framgår ej, men svaret är dock ganska betecknande. Emellertid är det ju så, att kvinnor, som visa prov på duglighet och urskillning, kunna komma till ett ganska självständigt arbete såväl i banker som försäkringsbolag; och runt omkring i landet ha bankerna ej så få smärre avdelningskontor, där en kvinna sitter som chef.

Arbetstiden i banker och bolag varierar mellan fem och tio timmar om dagen, beroende på ort och årstid. Vid

* Vid sjukdom giva de flesta banker och försäkringsbolag full lön de första tre till sex månaderna.

kvartalsskiftena ha ju särskilt bankernas personal mycket att göra och måste arbeta på övertid utan extra betalning, men detta gäller ju hela personalen, ej endast kvinnorna. På sommaren stänges tidigare, likaså vanligen på lördagar och helgdagsaftnar. Att utsikt till lönande extra arbete finns i både banker och försäkringsbolag bör ju räknas som ett plus, fastän kanske ett tvelaktigt sådant, då det ju lätt förleder till överanstängning. Vad nu semestern beträffar, så ges vanligen två veckor årligen de första åren, sedan förlänges denna tid med ytterligare en à två veckor; på några få håll förekommer sex veckors semester för kassörskan.

Det är särskilt i ett avseende, som personalen i banker och försäkringsbolag har det bra ställt för sig, och det är i fråga om pensionering. Pensionsåldern är något lägre för kvinnan, 55 levnadsår och 25 tjänsteår tycks vara den vanliga. Pensionen är i medeltal 70 % av senast uppburna lön och synes störst i sparbankerna. Endast i några få banker och bolag behöva de anställda själva betala in till pensionsfonden. Denna befrielse från inbetalning är ju på sätt och vis liktydig med en löneförhöjning och bör naturligtvis tagas med i beräkningen, när man skall jämföra hur kvinnorna ha det i banker och bolag och hur de ha det på andra arbetsområden. En sådan jämförelse är det ej här meningen att göra. Avsikten med denna artikel har endast varit att med stöd av de inhämtade upplysningarna giva en kortfattad framställning av den i bank eller försäkringsbolag anställda kvinnans arbetsvillkor.

I. PALME.

Glimtar utifrån.

Amerikas fredsrustning. Mrs Pethick Lawrences pacifistiska missionsresa över Atlanten, som vi omnämnde i Herthas första januarihäfte, har rönt en snabb och glänsande framgång, till vilken Rosika Schwimmers likartade strävanden väl också lämnat bidrag. Sedan på några håll grupper samlat sig kring "den konstruktiva fredens" program, stiftades på en konferens i Washington 9 och 10 jan. av representanter för Amerikas alla förnämsta kvinnliga landsföreningar, politiska, sociala, religiösa, fackliga o. s. v., Woman's Peace Party. Ordförande i det nya våldiga förbundet blev Amerikas berömdaste kvinna, Jane Addams, och högkvarteret förlades alltså till Hull House i Chicago. I sammanhang med konferensen höllos flera proppfulla massmöten, där under Mrs Chapman Catts presidium rörelsens idéer framfördes av sådana oomständliga talare som Charlotte Perkins Gilman (Amerikas genialaste och djärvaste kvinna), Anna Shaw och de ovannämnda missionärerna från stackars Europa.

Det antagna programmet samlar i elva kraftiga punkter de pacifistiska principer och önskemål, som i dessa tider spontant uppstå överallt i världen, där man på allvar söker en utväg ur den blodiga anarkin. Här finns "begränsning av rustningarna och statens övertagande av vapenfabrikationen" såväl som "demokratisk kontroll av utrikespolitiken", "nationernas konsert i stället för makternas jämvikt" och "rivaliserande arméers och flottors utbytande mot internationell polis", "ungdomens uppfostran i fredens ideal" och "undanröjandet av krigets ekonomiska orsaker". Hedersrummet i programmets mitt intar "regeringarnas humanisering genom utsträckande av rösträtten till kvinnorna".

Obetingad anslutning till samtliga punkter fordras icke av dem som inträda i förbundet, men vad de sannolikt ej kunna få dispens från är "organiserad opposition mot militarismen i vårt eget land". Ledarna anse Förenta staterna för stormakt nog att ha råd till undertryckande av den krigspanik och rustningsfeber, som spritt sig dit från den nersmittade gamla världen, och härutinnan kunna de räkna presidenten Wilson som meningsfrände.

De amerikanska kvinnorna svara klart och högt inte bara på suckarna från Europas civilister utan på nödrop från skyttegravarna. Det hörs nämligen sådana ibland. En tysk krigare på östfronten frågar, varför inte alla nationers kvinnorörelse reser sig och fordrar slut på denna vanvettiga blodsutgjutelse, och till Mrs Harley, fältmarskalken Frenchs syster, skriver en engelsk soldat (eller kanske officer) från sin grop: "Här borde världens kvinnor gripa in". Det är ett välbekant faktum av högt psykologiskt värde, att de käckaste kämpar i de yttersta dödsplågorna ropa på sin mamma, och hon skulle inte begära bättre än att vara till hands, om hon bara finge lov.

Vad som växer i vinternatt. Innanför kriget och krigsbullret försiggå mångahanda händelser och utvecklingar, obemärkta av den ordinarie telegramslukaren, som inbillar sig hålla reda på världens läge från dag till dag. För historien skall det, att några tiotal miljoner mänskliga varelser förvandlas till automatiska kulsprutor, betyda mindre än att fria och klara tankar röra sig inom något hundratal av dessa livsläckningsapparater. Ett dylikt löftesrikt fall erbjuder tyske soldaten Franz Lehnhoff, som blev svårt sårad i de elsassiska striderna och nu som konvalescent efter månaders sjukläger har tillsänt "Frauenkapital" en artikel om sina intryck av de tyska kvinnornas roll i kriget och de slutsatser för framtiden, som därav följa. Det hela är en hymn av tacksamhet och beundran, och den jämt återkommande refrängen lyder: rösträtt åt kvinnorna!

De ha verkligen i stort sett avlagt sin mogenhetsexamen för statsborgarskap, och redan länge har bland dem existerat en kärntrupp med så gedigen skolning för alla samhällslivets problem, som icke brukar anträffas inom en klass, vars möjligheter och utsikter erbjuda ringa egelse. De älska arbete och studium, men för agitation sakna de anlag. Det ligger rotat i folksjälens och den egendomliga politiska utvecklingen, att "rösträtt" för dem icke har någon hänförande klang, men kallades det "röstplikt", så skulle effekten måhända bli magisk. Medlemsantalet av rösträttsföreningen i Berlin ha vi lovat en inföding att inte förråda, så låg är siffran, men det kan nog hända, att den består av idel

förstklassiga politiker. De äro icke vana vid uppmärksamhet, än mindre vid komplimanger, och det måste ha varit med djup och fröjdefull rörelse de mottagit sin militäre landsmans hyllning, som sannolikt betyder något mer än en individuell meningsyttring.

Den engelska kvinnorörelsen, i allo en motsats till den tyska, starkt rekryterad, fashionabel, briljant iscensatt, agitatorisk till det yttersta, äger så många trofasta manliga vänner, att den väl kan vara belåten med sin yttre ställning, om det än går förunderligt smått med befrämjandet av dess syften. Men — och detta hör till de utvecklingar, som man förnimmer, om man kan höra gräset växa — det börjar röra sig något nytt inom den. Där spirar upp en helt oengelsk egenskap: vetgirighet.

I detta aristokratiskt-plutokratiskt organiserade land har inhämtandet av kunskap, om inte som nyck eller vurm, städse varit lika litet gentlemanly och ladylike som avlönat arbete. Man tyckte det såg så angeläget ut att ta reda på saker. På den lilla del av jordklotet, som tyvärr icke upptogs av "the British Empire with colonies and dependencies", bodde ett folkslag vid namn "foreigners", som utmärkte sig för dåliga manér, löjlig klädedräkt och brist på självaktning; mer behövde man inte veta för att få sund avsmak. Låt oss inte söka förneka, att just detta förnäma ignorerande har kraftigt bidragit till den världsprestige engelska nationen förvärvat genom en del beundransvärdare kvalifikationer.

Men nu har som sagt vetgirigheten, en rent av tysk studiehunger, vaknat. Muren kring den förtrollade öns kuster är nedbruten, rättare nedskjuten, man har "utlänningarna" inpå sig i det närgångnaste grannskap. Den intellektuella omvälvningen avspeglar sig klart i The Common Cause. Detta rösträttslandsföreningens organ har aldrig varit så mångsidigt intressant och så instruktivt som i dessa örlogstider. Det upptar i varje nummer sakkunniga artiklar, utan avseende på tendens, om folkrättsliga och världspolitiska problem, diplomatiskt-historiska redogörelser, exposéer av främmande kulturer och tankeströmningar, argument för och mot allmän värnplikt o. s. v. På tidningens högst lärorika insändaravdelning möter man ofta kraf-

tiga maningar till "uppfostringspolitik". "En del människor säga, att de inte önska veta något om Tyskland, därför att Tyskland är så syndigt", meddelar en person, som för sin del anser, att man aldrig kan veta för mycket om en fruktansvärd motståndare, och finner det otillräckligt att andligen väpna sig för Tysklands förintande med general Bernhardi, valda bitar av Treitschke, några teskedar missförstådd Nietzsche och en bunt skandalfromaner från små garnisonsstäder.

Allt detta är mycket märkvärdigt och glädjande. Man har kanhända rätt att motse en storartad reform av det engelska undervisningsväsendet.

"Les petits indésirés". I Frankrike håller man på att dryfta ett särdeles delikat krigsproblem av djupt invecklad art. Hur skall man betrakta och behandla de barn, som småningom skola komma till världen som minne av tyska invasionen? Krig och våldtäkt stå i oupplösligt förbund, av orsaker så lättfunna att vi icke behöva antyda dem. Om kvinnorna i ett land jubla över sina härliga soldater, som med hjältekraft föra kriget över i grannens land, så jubla de alltså samtidigt över att grannlandets kvinnor erfara den behandling de själva räddas ifrån. Annorlunda är det inte beställt med denna världens militära segerfröjder.

För första gången i den s. k. världshistorien behandlas detta krigets följdfenomen, hittills frivolt vårdslösat, på allvar. Det är franska kvinnor som ha äran av att så sker. La Française har på en rundfråga inhämtat en del svar, som alla stämma överens i sin glödande harm men förråda åtskilliga nyanser av moralisk insikt och humanitär känsla. I allmänhet är man benägen att tillråda fosterfördrivning. En lantkyrkoherde förklarar sig villig att tilldela offren absolution för detta förfaringssätt, som kyrkan eljest fördömer, ehuru han alls icke vill gå så långt som den belgiske präst, vilken från predikstolen lär ha lidelsefullt anbefallt sin församlings kvinnor ett "betlehemiskt barnamord" och lovat att ta på sig allt ansvaret inför Gud. En mademoiselle de Callias tar priset för radikal lösning. Hon fordrar, att varje skymfad kvinna skall, om så bara med en kökskniv, skaffa en tysk ur världen, vilket naturligtvis medför hennes egen omedelbara

hädanfärd, det önskvärdaste som kan hända henne. I sin rättfärdiga hetta förbiser denna dam, som *La Française* riktigt anmärker, att kvinnor såsom varande civila icke ha rätt att försvara sig och att fördenskull en sådan, om hon försöker tillfoga sin bödel eller hans kamrater någon skada, enligt den högmoraliska institution, som heter krigsrätt, bringar ruin över hela sin stad eller by.

I en ledande artikel ger tidningens redaktör, Jane Misme, själv ett beundransvärt svar, från den högsta etiska och humanitära ståndpunkt. Hon vill icke veta av något slags dödande av vare sig moder eller foster. Hon tar dem bägge varmt i försvar. Bägge äro lika oskyldiga, vid dem låder ingen fläck, men en bitter olycka har drabbat dem, och vad man har att göra är att mildra den för dem bägge. Lika väl som den sårade solda-

ten skall denna moder respekteras som den där har lidit för fosterlandets skull, och till ersättning får hon plikten att uppfostra ett barn åt detta fosterland. Uttryckligen betonar Jane Misme denna erkända plikt som den enda tröst och styrka som kan bjudas i dylik oförskylld förnedring. Saknar modern medel, är det staten som bör understödja henne icke med fattighjälp utan hedersamt med krigspension. Allt detta låter ordna sig, om hon är ogift, men om en make existerar, blir problemet ohyggligt intrasslat. Hans attityd kan icke föreskrivas. Jane Misme anser dock, att endast då gör han sin plikt, om han sörjer med sin hustru och för det främmande barnet, som vore det hans eget.

Ädlare och klarsyntare kan man inte se krigets vidrigaste gestalt i ögonen och vända den till godo.

Mamsell Jeannette.

En familjelärarynnas upplevelser.

I den lilla staden Söderköping finns ett hemtrevligt, vitrappat hus, omgivet av en idyllisk trädgård, där allehanda underliga växter florera. I högsommartider blir luften kvav därinne i syrenbersåerna, provinsrosor och reseda dofta intensivt utmed det höga, vita skrank, som omger trädgården.

Oberörd av däsigheten omkring henne satt den 90-åriga mamsell Jeannette utsträckt i en bekväm vilstol av rotting och läste "Röda rummet". De naturliga gråa lockarna inramade det regelbundet vackra, livfulla ansiktet, och den lilafärgade sidenklänningen hängde löst kring den långa, smala gestalten.

Med en känsla av vördnad och beundran sågo vi barn alltid upp till "tant

Jeannette", och med en viss förväntansfull nyfikenhet inväntade vi dagen för de årligen återkommande besöken hos den gamla familjelärarynnan, som efter skiftande öden dragit sig tillbaka från världen och nu mera helt än någonsin levde för sina böcker.

Jeannette Hammarlund föddes i Stockholm 1802. Hennes far, som var skomakare, dog 1825, då modern intogs på Borgerskapets änkhushus. Intresserade människor togo hand om den begåvade flickan och satte henne i någon av de pensioner, som på den tiden utgjorde de enda undervisningsanstalterna för flickor. Sålunda rustad kom hon ut i livet och började ge lektioner i språk och musik.

Om hennes tidigaste ungdom finnas tyvärr ej några uppgifter tillgängliga.

På en miniatyr av Sparrgren från denna tid framhålles den rika fägring, som ännu i ålderdomen kunde skönjas. Den fina hyn, det mjuka cendréfärgade håret, de stora intelligenta ögonen och de smala händerna med den röda slöjan, allt är återgivet i de mest delikata färger.

Vid tjugofem års ålder blev hon antagen som guvernant åt det enda barnet i den familj, där hon sedan med några mindre avbrott stannade som sällskapsdam ända till de sista åren av sitt liv. Genom sin begåvning och skönhet utövade hon ett visst inflytande på den aristokratiska krets, som omgav henne, och för hennes skull tycks det ha gjorts undantag från den tidens sed att behandla en guvernant såsom tillhörande en annan klass.

Sin nioåriga elev förstod hon genast att vinna och grundade redan då den vänskap, som skulle bestå livet ut.

Livet på en Sörmlandsherrgård, då och då avbrutet av vagnsresor till Stockholm eller granngårdar, var nog ej alltför omväxlande. Men mamsell Jeannette förstod att intressera sin omgivning för de nödlidande inom socknen och tog själv hand om en liten föräldralös flicka, läste med henne, underhöll henne och skaffade henne till sist ett gott giftermål med en rik bonde. Flickan lever än och brukar berätta hur olärlig hon var i franska språket.

Mamsell Jeannettes mission som guvernant måste ha ansetts avslutad, då fröken L., den forna eleven, så småningom trampat ut barnskorna. Men någon tanke på att lämna familjen blev

troligen aldrig uttalad, och så småningom förbyttes mamsell Jeannettes verksamhet på ett omärkligt sätt från lärarinns till sällskapsdamens.

När sedan fröken L. vid några och tjugio år blev föräldralös, visade hela släkten sitt förtroende för mamsell Jeannette genom att uppdraga åt henne att vara "förkläde" åt sin unga vän, som stod ganska ensam i livet med två stora egendomar att sköta.

Snart får man se mamsell Jeannette göra sig förtrogen med hushålls- och lantbruksaffärer, sätta upp vävar, ta emot och lämna ut bondspånad och föra s. k. vävböcker. De ofta återkommande resorna i vagn från fröken L:s Sörmlandsegendom till hennes Östgötagodskildras av mamsell Jeannette såsom mera äventyrliga. Hästar och vagn måste föras på färja över Bråviken. Sjön gick hög och trehästaspannet hade svårt att hålla jämvikten på den tunga farkosten.

Dessa två självständiga damer företogo då och då resor inom Sverige, vartill Jeannette med petig noggrannhet gjorde upp marschrouten och förtecknade avståndet mellan de olika härbergen.

På en dylik resa, som företogs 1837 till Varberg under badsäsongen, tycks Jeannette fått mottaga ett giftermålsanbud, som sätter hennes livliga men något kalla sinne i rörelse.

Kanske det var ett lysande parti, som bjöds den ännu frappant vackra 40-åringen. Dylika möjligheter få dock träda tillbaka för hennes självständighetsbegär. I sina dagboksanteckningar från denna tid förklarar hon nämligen,

A 3

att fattigdomen ej är ett tillräckligt välgående skäl för att tvinga in personligheten i ett dumt äktenskap. Dagarna äro ju fyllda av arbete, och hjärtats ensamhet behöver ej tynga sinnet. "Je mourrai dans l'isolement plutôt que de prostituer mon âme dans une union avec un être qui ne la comprendrait pas".

Under de följande åren hyr fröken L. våning i Stockholm om vintrarna. I dessa salonger bidrog mamsell Jeannette med sin sång vid de ofta återkommande musikaftnarna. Det var nog ej så lätt att hålla sig med ett stort antal noter på den tiden. Man skrev av blad efter blad, sånger, dansmusik, opera-utdrag, ja hela "Skapelsen" med stämmor. Bland den stora mängd handskrivna noter, som mamsell Jeannette samlat, finnas sällsynt väl skrivna häften i röda band med de allra finaste små gitarrnoter.

Av den Stockholmsaristokrati, som Jeannette under dessa år gör bekantskap med, får hon röna en välvillighet, som ger sig uttryck i vidlyftiga korrespondenser. Det är mammor, som fråga om råd vid barnens uppfostran, det är flickor, som önska byta tankar med henne om musik, språkkunskap m. m., och stundom någon pappa, som undrar om mamsell Jeannette kan rekommendera en bra privatlärare åt hans gossar.

Under allt detta societetsliv såg mamsell Jeannette det ögonblick nalkas, som skulle omgestalta hennes liv. På sommaren 1846 hade fröken L. firat sitt bröllop och företagit sin bröllopsresa i den stora gula vapenprydda vagnen, som så många gånger deltagit i förstamajkortegen på Djurgården. Nu for

man med spann från herrgård till herrgård, gästande släkt och vänner i mellersta Sverige. När de nygifta slagit sig ner på sin egendom i Sörmland, blev Jeannette erbjuden att komma till dem, men hon föredrog att förverkliga sin länge närda önskan att resa utomlands.

I september 1847 lämnade mamsell Jeannette för första gången Sverige. En detaljerad beskrivning från resan och de första dagarna i Paris finnes i behåll. Med ångbåten Gauthiod börjas resan från Stockholm till Travemünde. Därifrån åkes i vagn till Lübeck, sedan till Hamburg, vars stora renlighet tilltalar henne liksom innevånarnas glada uppsyn. Sedan fortsättes färden i diligens till Köln, därifrån på tåg till Brüssel och så till Paris, dit hon kommer i oktober. Man undrar ej på att mamsell Jeannette är glad över att den tio dagar långa, tröttsamma resan är över. Hon lyckas med hjälp av bekanta få rum i en pension, och sedan börjar det arbetsamma livet med studier, besök i muséer och umbäranden för att få tillfälle att vara så länge som möjligt därute.

I sina brev till sin vän, grevinnan L., under februarirevolutionen i Paris 1848 söker hon på allt sätt lugna de hemmavarande. Själv ganska mycket påverkad av den revolutionära riktningen i Frankrike, är det med en viss tillfredsställelse hon skriver att republiken är proklamerad. Intet beklagande över att Ludvig Filip måste fly, snarare beundran för att de läto honom gå oantastad. Hon berömmar folkets hållning, nationalgardet — de nekade att skjuta på sina bröder —, men med-

ger att oron var ganska stor innan det blev klart, att denna revolution medfört en stor ära för Frankrike. Två dagar därefter är Jeannette ute med ett par andra damer och betraktar barrikaderna. Hon försäkrar, att folket aldrig visat en sådan artighet förr, de ville liksom övertyga alla om att lugn åter rådde i Paris. Särskilt beundrar hon, att ingen stöld begicks och ingen ruta slogs in, allt respekteras utom konungens tillhörigheter. Helt oväntat får hon höra det tal, som Lamartine höll till folket för att inge det förtroende för den provisoriska regeringen. Hon finner något medryckande i hans röst, gesterna nobla och harmoniska. "Leve Lamartine!" ljuder det ut över mängden. På kvällen ser hon den illumination, som folket ordnat, och berättar, att de kvarvarande barrikaderna voro så höga och fasta, att man endast på ett ställe kunde komma igenom dem.

I mars skriver Jeannette och lugnar sin vän men tillägger på samma gång, att under de fyra första dagarna efter revolutionen utskrevos 37,000 pass. På svenska konsulatet får hon den upplysningen, att man icke kunde vara säker på någonting, men får löfte om att bli underrättad, om det skulle anses nödvändigt att lämna staden. Jeannette beskriver hur en pensionsföreståndarinna huvudstupa reste till England med sina trettio engelska elever, lämnande de andra kvar. Därbland voro två svenska flickor, vars föräldrar gjorde en resa i Italien. Vid underrättelsen om händelserna i Frankrike reste de genast till Paris och funno till sin förvåning pensionen upplöst och sina flickor

omhändertagna av bekanta. Oaktat Jeannette finner sig utmärkt i de oroliga förhållandena i Paris, råkar hon dock ut för det obehaget att bli nekad pengar på sitt kreditiv.

Av stämningen efter revolutionen får hon det intrycket, att fransmännen ej snart komme att välja någon konung. Hon skildrar Ludvig Filips höga apånage och oerhörda skulder och beskriver hur alla medborgare göra uppoffringar för att täcka statsskulden.

Med en viss förvåning vandrar hon på tavelutställningen i Parissalongen 1848. Bland de många verkligt vackra tavlorna finner hon en del enbart löjliga. Ingen censur hade övats vid mottagandet av tavlorna. Hon har roligt åt en Amor, omgiven av en girland av rosor. Man ser endast Amors ansikte, på vilket det ena ögat sitter mycket lägre ned än det andra. Muséerna, arkitekturen lockar henne, men framför allt kyrksången i Eglise St. Roche med Alexandre Dupont som solist. Hennes musikaliska anlag hade ytterligare blivit utvecklade genom nya intryck och intensivt arbete. När sommarvärmerna blir tryckande, övar hon skalor i paradisdräkt, för att ej förlora något av den dyrbara tiden.

Mamsell Jeannette gör också bekantskap med fröken R. Du Puget, som översatt Tegnér's "Frithiof" och "Axel" jämte flera svenska romaner. Fredrika Bremers "Presidentens döttrar", som hon också översatt, senteras på det livligaste av alla. Egendomligt nog är detta enda gången, som Jeannette visar något intresse för sin berömda landsmaninna, med vars åsikter och frihetsbegär

hennes egna dock voro så nära besläktade.

Med vilken hänförelse skildrar hon inte "la fête de la fraternité", då nationalgardet, armén och folket firade förbrödringsfest. Varje individ är beväpnad och marscherar med fanor och blommor i toppen på sitt gevär. Hon tycker att det hela gör en magisk effekt, på samma gång krigisk och gripande i sin enkla storslagenhet. Sådant glömmes ej, även om själva förbrödringsidéns utförande blev av kort varaktighet.

Hon följer med stort intresse förhållandena i hemlandet, särskilt emedan svenskarna i Paris voro rädda för att vända åter, ifall situationen därhemma skulle tillspetsa sig. Frihetsrörelsen i Sverige vinner obetingat hennes sympatier, och med tillfredsställelse ser hon Hartmansdorff avskedad och finner folkets ovilja mot honom ganska naturlig.

Intrycken från mamsell Jeannettes andra långa resor på 1850-talet finnas även upptecknade i brev till grevinnan L. Hon besöker Österrike, Italien, London och flera gånger Paris, dit hon alltid längtar tillbaka. Södra Frankrikes ljuvliga havskust håller henne kvar, men vägen går vidare till Madrid, där resan måste avkortas, emedan Paris lockar med sin utställning 1867. Det är under dessa resor, som Jeannette börjar göra de vidlyftiga anteckningar på olika språk, vilka lagts till grund för denna framställning.

Från 1847 till 1865 vistas hon med få uppehåll utomlands, dels på studieresor och dels som språklärlarinna i olika familjer. Hennes tillgångar voro naturligtvis ej stora, men genom gre-

vinnan L:s försorg hade hon dock medel att öka sina kunskaper. För henne själv tycks målet egentligen ej varit utbildning i lärarinnekallet, utan snarare tillfredsställelse av ett omätligt kunskapsbegär. Kanske präglades dessa studier av en viss planlöshet till följd av dålig underbyggnad, särskilt beträffande vetenskapliga arbeten. Praktiska språkstudier var hennes starkaste sida. Hon behärskade franska, tyska och engelska, lärde sig delvis latin, spanska och italienska för att på originalspråken läsa de böcker hon satte värde på. Sina kunskaper underhöll hon genom att så småningom anskaffa en boksamling, som kom att innehålla en hel del för en dåtida kvinna ovanlig litteratur. Utom skönlitterära författares arbeten på svenska, tyska, franska och engelska, spanska och italienska hade hon politisk och religionsfilosofisk litteratur och naturvetenskapliga arbeten. Botaniken hörde till hennes favoritämnen. Att varje bok var noga genomläst, därom vittna de många förstrykningarna med röd och blå krita, som aldrig saknas i något häfte. Under alla dessa studier stärktes hennes tro på kunskapens makt, dess förmåga att öppna evighetens portar och ge hennes egen personlighet ökad styrka. Hon ville vara "à soi seul un petit monde complet".

Vid återkomsten till Sverige stannar hon någon tid som språklärlarinna för grevinnan L:s döttrar. Men oaktat den beundran, som ägnas hennes lärda utläggningar av Voltaires läror, framförda med äkta patos under långsamma promenader fram och åter i skuggiga parkgångar, söker hennes oroliga själ efter

nya verksamhetsfält. Hon blir erbjuden ökad lön, men det går hennes stolthet för nära, hon behöver ej mera nu än förr. Grevinnan L. sätter då in en större summa på hennes sparbanksbok. Fastän mamsell Jeannette tycker, att detta blev "encore une humiliation", så möjliggöres därigenom hennes älsklingsplan att leva för sig själv med sina böcker. En övergång till eremitlivet bliva vintrarna i ensamheten på grevinnan L:s egendom i Östergötland, medan familjen är i Stockholm.

Här börjar hon ordna en samling av mer eller mindre märkliga stenarter, som hon samlat under sina resor. En dagerrotyp från denna tid visar hur milt åren egentligen farit fram med den ståtliga äldre dam, som nu under mörka höstkvällar vid den fladdrande oljelampan reflekterar över sitt förflutna liv och skriver: "Här i min enslighet kan jag i tysthet sörja vad jag ägt och söka en tröst i minnet av lyckligare dagar. En återblick av vemod och nöje på gångna dagar, som givit mig så mycket att minnas, så mycket att med tacksamhet erkänna."

Först på 1870-talet flyttar mamsell Jeannette på allvar till det vita tvåvåningshus i Söderköping, som under flera somrar utgjort hennes vistelseort och blivit inköpt för hennes räkning. Men fullt belåten blir hon inte ens på denna idylliska ort. "J'aurais du avoir des certificats sur la beauté du climat à Söderköping", anförtror hon åt årets almanacka.

Vid närmare åttio år grundar hon nu detta egna hemmet. Här skall hon äntligen få experimentera med all inhäm-

tad kunskap. Om vintrarna undvikes eldning av hygieniska skäl. För att kunna utstå den låga rumstemperaturen använder mamsell Jeannette elegant, sidenfodrade pälskoftor, vadderad sidenkjol och pälsfodrade skinnkängor. Vid matlagningen följes utslutande franska recept. Den fuktighet, som möjligen kan uppstå genom skurning av golv, undvikes noga. Sittande på trädgrenarna klipper hon med egen hand om sommaren bort den torkade blomman på fruktkarten i trädgården, och varje övermoget krusbär avlägsnas från buskarna för att sedan användas som medicin. Men hälst sysslar hon med sina böcker, beredd till tankeutbyte med vem som vill följa henne. Utom alla de utländska författarna börja de svenska intressera henne mera. Med sin livliga intelligens följer hon allt det nya, som åttitalet bär i sitt sköte, och utbrister: "Nu har jag omkring mig de flesta av svenska poeters arbeten och har läst dem, icke blott av nyfikenhet att göra deras bekantskap, utan fastmer av behov att äga dem till vänner och sällskap för alltid. Redan i många år har litteraturen varit mig ett nöje och ett avbrott i enformigheten av mitt liv."

Mamsell Jeannette kunde visserligen meditera över sina böcker, men släpper aldrig dagens frågor ur sikte. Hon håller sig med ortens radikala tidning och understöder stadens arbetareförening med penninggåvor.

Den avmattning i själsstyrkan, som åldern medför, kom för henne ovanligt sent, och med tanken därpå skriver hon: "Det stora problemet är att kunna vinna något intresse för den återstående

delen av sin levnad, när man gått in i de höga latituderna och passerat livets polarcirkel, åttiotalet.“

Ofta hade hon önskat att få dö hastigt. Det blev henne också förunnat. Då hon en morgon skulle resa sig, föll hon tillbaka mot kuddarna och slutade utan plågor sitt 92-åriga liv.

En rik begåvning utan inre och yttre möjligheter att åt sig skapa en tillfredsställande verksamhet, det är den tragik, som vilar över Jeannette Hammarlunds liv sådant det mer eller mindre oförtäckt framträder i hennes dagboksanteckningar. Plikten spelade för henne en oerhörd roll och var till största delen den makt, som i det längsta höll tillbaka hennes kunskapsörst och reslust.

Med tiden starkt påverkad av Voltaire, Darwin och Haeckel, ansågs hon av sin omgivning sitta inne med samhällsomstörtande idéer. I bästa fall väckte hennes åsikter endast förvåning, uttalade som de voro av ett "fruntimmer". Ännu vid nittio års ålder kunde hon stå inbegripen i livlig diskussion — alltid på franska — om Gudsbegreppet i Boströms filosofi. Den beundran och hänsyn, som trots allt kom henne till del, är dock ett bevis för att en självständigt tänkande kvinna även

på den tiden kunde vinna erkännande och aktning.

LOUISE STENBOCK F. MÖRNER.

Vederhäftighet påyrkas. Stockholmskretsen av Flick- och samskoleföreningen har gentemot läroverkslära-
nas riksförbund gjort följande uttalande:

Deputeradeförsamlingen för läroverkslära-
rarnes riksförbund har i ett i dagspressen refererat uttalande — vartill enligt tidningsuppgift Stockholms lärarsällskap anslutit sig — i fråga om lärarinnornas tillträde till läraretjänster vid statens läroverk yttrat sig på följande sätt: "Det torde också kunna sägas, att kvinnan i åtskilliga ämnen (t. ex. matematik och språkens grammatik) och i avseende på att upprätthålla vissa fordringar på resultat i studierna icke visat sig mannen jämbördig, liksom att kvinnan även på undervisningens område är mannen underlägsen i fråga om initiativ och självständighet." Stockholmskretsen av Flick- och samskoleföreningen, samlad till möte den 8 februari 1915, inlägger härmed en bestämd protest mot att dylika omdömen offentligt uttalas av representanter för en hel kår utan att samtidigt några som helst bevis för de fällda omdömenas riktighet lämnas.

Notiser från bokvärlden.

Johannes Rudbeckius. En kämpa-
gestalt från Sveriges storhetstid av *H. Scheffer*. P. A. Norstedt & Söners
förlag 1914.

Ehuru överglänsd av sin snillrike son,

förtjänar även Johannes Rudbeckius att räknas bland den svenska odlingens stormän. En härskarnatur med humanistens forskningsentusiasm och patriotens lågande nit, omskapar han inom

sin maktsfär torftiga läroanstalter till verkliga bildningshärddar och rycker andra med sig i hänförd offervillighet. Även i de avlägsnaste bygderna av hans stora stift måste prästerna vara beredda att stå till svars för honom, när han kommer, klarögd och myndig, på sina visitationsresor.

Denna helgjutna gestalt är väl lämpad att göras till föremål för en biografi, som är avsedd att nå vidare läsekretsar än de akademiska avhandlingarnas. Den föreliggande är i god mening populär, ej minst genom sin rikedom på konkreta detaljer, hämtade direkt ur urkunderna. Förtrogen med biskopens efterlämnade skrifter, tryckta som otryckta, rör sig författarinnan i stor utsträckning med hans eget språk, och framställningen har därigenom fått en fläkt av kärvt och storvulet sextonhundratals.

En sådan natur som Johannes Rudbeckius kunde ej undgå konflikter, och hans strider med Johannes Messenius och med Axel Oxenstierna höra till de intressantaste partierna av hans biografi. Ur den förra gick han obruten, men den mäktige rikskanslärans motstånd blev honom för starkt. Efter rådsprotokollen har förf. givit en skildring, som man ej glömmar, av den överlägsne statsmannens räfst med en bisp, som han ej utan skäl ansåg hava "en stor släng av S:t Peders kjortel".

Redan mot Gustav Adolf hade Rudbeckius någon gång trätt i opposition, men förhållandet dem emellan är allt igenom vackert och hedrar såväl konung som prelat. Under många år hovpredikant, följde Rudbeckius konungen under 1614 och 1615 års ryska fälttåg, "nu till sjöss i storm och bullrande havsvågen, nu till lands i fält och krigsbuller". Hans bevarade predikningar ge dråpliga inblickar i tidens liv både hemma och i fält. Har hans biograf härav låtit förleda sig till för många och för långa citat, som ej alla erbjuda

lika stort intresse, så kan man däremot ej undgå att ryckas med av utdragen ur biskopens mäktiga "sorg- och klagepredikan" efter Gustav Adolfs död. Saknad och beundran röja sig omisskännligt i tonfallen av denna brusande vältalighet.

Den bild, som förf. lyckats frammana av den kraftige sextonhundratalsbispens och hans tid, kan ej undgå att göra ett hälsosamt intryck. Önskvärt vore, att många finge tillfälle att göra bekantskap med den.

SIGRID LEIJONHUFVUD.

Några dikter om Birgitta af Teresia Eurén f. Eneroth. L. Norbladhs bokhandel, Uppsala 1914.

Måne det är en tillfällighet endast, att dessa dikter just nu sett dagen, författade som de (enligt titelbladet) sedan 1898—99 äro? Den anda, som genomgår dem, är icke nutidens: asketisk stränghet och mystik till överspändhet är just icke våra dagars andliga sport. Men ändå förefalla dessa avlägsna Birgittatankar som toner nu, just nu uppfångade och med resonansens styrka återgivna av tidsstämningen. Ty klart och starkt, genom askes och mystik, framträder den kraft till vilja och handling, vilken likafullt som den var Birgittas världsliga såväl som andliga adelsmärke även är vår tids allt bärande och förklarande nervus rerum.

Men denna anknytning av nutid till forntid är ej blott ett dikternas tidspsykologiska underlag, utan något långt betydelsefullare: det härligaste bevis på en av de oungångligaste förutsättningarna för all utveckling, kontinuitetsdraget hos nation, individ, — kön. Och när detta kontinuitetsdrag därtill är så intuitivt känt och springer fram på ett område, som ligger Herthas läsare så nära, ha vi dubbel anledning att glädjas, hälst bevisets form tillfullo svarar mot dess innehåll.

Med Ellen Fries' "Märkvärdiga kvin-

nor" (1891) har förf. markerat huvudpunkterna i Birgittas yttre historia och grunddragen i hennes storslaget märkliga karaktär, från barnets aningsfyllda svärmeri till kvinnans allt uppoffrande extas.

Från Finstad i Uppland till Rom går Birgittas livsväg genom drömmande vekhet (i den förtjusande lyriskt och rytmiskt målande dikten "Aspanäs"), genom ordningssinne och maktkänsla (i "Frun till Ulfåsa"), försakelse och barmhärtighet ("Guds brud" och "Rosa rorans bonitatem"), stränghet och maktlystnad (i de nästan dramatiskt-episka "Vid hofvet", "I Avignon" och "Miraklet"), asketiskt trosnit ("Tårarnes son"), tvivel ("Mörka stunder") och frid ("Till Österland vill jag fara" och "Brudgummens röst").

I denna fulltoniga men Birgittinskt stränga harmoni blandar sig med vekt och stämmningsfullt välljud den vackra sonetten "Karin" med sin ypperliga kontrastverkan av nordiskt ljus och sydländsk glöd. Fast formad med klang i rytm, rim och ordval leder den osökt tankarna till den svenska sonettens mestare Snoilsky och Gripenberg. —

Vare sig Teresia Eurén ettdera icke velat frigöra sig alldeles från tidsstämningen för att helt kunna uppgå i sina dikters föremål och hennes livssyn, till det estetiskt-organiska sammanhangets båtnad, eller hon icke kunnat inställa detta i våra dagars historiska synvinkel — ett är dock visst: för henne liksom för den katolska tron är Birgitta helgonet utan vank och tadel, — en uppfattning, som nog kunde fålt en liten retusch utan att den estetiska och knappt den moraliska helgutenheten skulle lidit. Vår tid dömer inte bara mildare över det glada svenska kungaparet Magnus och Blanka utan också strängare över innebörden i Birgittas egna skrivelser, angående det skånska upproret gent emot dem.

Dock med Teresia Euréns dikter i

hand eller minne böjer man sig trots denna lilla reservation gärna inför ovan nämnda *licentia poetica*.

"Några dikter om Birgitta" är nämligen icke blott en estetisk gåva ur litterär synpunkt. De äro vida mer: en stödande, sporrande kraft, en väckelse till tro på den styrka, som innerst inne är svenskt arv, obrutet, utvecklat och bevarat genom tiderna för att — som fru Eurén själv säger om Birgitta — "finna säker stig åt sig och andra".

ELLEN NORDENSTRENG.

Insända böcker.

J. A. Lindblad: **Kapten Silverbrand och andra berättelser** av *Eva Arbman*. Med en karaktäristik över författarinnan av *Rosa Arbman*. — **Rysslands vägar till världshaven** av *Emil Svensén*.

Albert Bonnier: **Rosenvillan** av *Ernst Lundquist*. — **Makt**. Europeisk fantasi i fyra akter av *John Street*. Övers. av Hugo Vallentin.

Hugo Geber: **Politiska essayer**. Studier till dagskrönikan (1907—1913) av *Rudolf Kjellén*. Andra samlingen.

Wahlström & Widstrand: **Engelska sjukan**. — **Rachitis**. — En allmänfattlig framställning av *Kj. Otto af Klercker*. — **Bleksot och blodbrist** samt därmed besläktade sjukdomar av *O. H. D.* — **Florence Nightingale**. En livsbild av *Sarah A. Tooley*. Övers. av Fanny Ekenstierna. Andra upplagan. — **Skog**. En skissbok från Bäragslagen av *Karl-Erik Forsslund*. Andra upplagan. — **Spökskeppet** och andra berättelser av *Richard Middleton*. Övers. av Ebba Nordenadler.

Evang. Fosterlandsstiftelsen förlag: **Mirjam Rune**. En berättelse ur hemmets värld av *Isolé*. — **Guldkonungen** av *Carl Fr. Peterson*. — **Julminnen**. — Skildringar från olika tider och folk. (Berättelsebibliotek utg. av *B. Wahlström*. X). — **Vikten av att välja rätt**. Några tankar av *Petrus Molin*. — **På bibliska berg** av *Joh:s Wiel*. Från norskan.

För PASSIONSTIDEN!

På **Evang. Fosterlands-Stiftelsens Förlags-Expedition, Stockholm 3**, hava utkommit och finnas att tillgå följande böcker, lämpliga för *passionstiden*:

DEN KORSFÄSTE. Passionspredikningar av **G. E. Beskow**. Andra uppl. Häft. 2 kr., v. b. 2: 50, klotb. 3 kr., guldsn. 3: 75.

JESU AVSKEDSTAL. Betraktelser öfver Joh. evang. 13—17 kap. av **W. Fr. Gess**. Översätt. efter tyska originalets tredje uppl. av kommin. Karl Hult. Andra granskade uppl. Häft. 1: 50, v. b. 2 kr., klotb. 2: 50.

DEN LIDANDE KRISTUS av **F. W. Krummacher**, Tredje uppl., ny översätt. Häft. 4 kr., v. b. 4: 50. klotband 5 kr.

PASSIONSBETRAKTELSEr efter **C. O. Rosenius**. Minnen från Betlehemskyrkan i Stockholm passionstiden 1861 och 1862. Andra uppl. Inb. i välskt band 1: 75, klotb. 2 kr.

KORSEN PÅ GOLGATA. Långfredagspredikan av kyrkoherde **Wilh. Beck**. Häft. 15 öre.

VÅRA HÖGTIDER av **Emil Frommel**. Tredje uppl. 240 sidor. Häft. 1: 50, klotb. 2: 50.

FÖRSONINGEN, KRISTENDOMENS GRUNDVAL. Av **Newman Hall**. Häft. 1 kr., kart. 1: 25, klotb. 1: 50.

MÖRKER OCH LJUS PÅ GOLGATAS DAG. Långfredagspredikan av **H. B. Hammar**. Häft. 25 öre.

SMÄRTORNASMAN. Passionsbetraktelse öfver Esaias 53 kap. av **Fr. Sandberg**. Andra uppl. Häft. 30 öre.

MÄNNISKOSONEN - MEDLAREN. Bibelstudium av pastor **K. J. Montelius**. Häft. 35 öre.

DET ÄR FULLKOMMAT! Av **T. G. S. Fjärde** uppl. Häft. 75 öre, bund. 1 kr.

VID KORSET OCH GRAVEN. Korta passionsbetraktelser för var dag i fastan, samlade i flera framstående lärars skrifter såsom Arndts, Beskows, Emanuelssons. Krummachers, Langbeins, Luthers, Rosenii m. fl. Andra uppl. Häft. 50 öre. kart. 75 öre, klotb. 1: 25.

JESU BLOD. Av **William Reid**. Sjunde bearbetade uppl. Häft. 50 öre.

DE TRE KORSEN. Av **C. H. Mac Intosh**. Andra uppl. Häft. 25 öre.

JESUS KRISTUS OCH HONOM KORSFÄST. Av **Ad. Saphir**. Föreläsningar öfver 1 Kor. 2 kap.

KRISTI ÖVERSTEFRASTADÖME enl. Ebréerbrevet. Av kyrkoherde **L. U. Ferd. Öberg**. Häft. 1: 50, välskt b. 2: 25.

JESU BLODS BETYDELSE INFÖR GUD. Av redaktör **Anders Åberg**. Häft. 15 öre.

THIRZA eller **Korsets dragningskraft**. Sann berättelse. Sjunde uppl. Häft. 30 öre.

**EVANGELISKA FOSTERLANDS-STIFTELSENS FÖRLAGS-EXPEDITION
STOCKHOLM 3**

A.-B. Nordiska Kompaniet.

Textilafdelningen Thyra Grafström, Stockholm.

Permanent utställning av färdiga och påbörjade arbeten samt material. Råd vid inredning av våningar m. m.

Undervisning

i Italiensk spets- och annan konstsöm.

Ständigt på lager därtill hörande material:

Svensk, Fransk och Bömisk Spetstråd. Rikhaltigt urval av Spetsmönster.

**PRENUMERERA PÅ
TIDSKRIFTEN KONST**

utkommer under 1915 med 12 häften. Pris 4: 50 praktupplagan —
2: 75 vanl. upplagan.

Prenumeration mottages å Red., Blasieholmstorg 14, Stockholm, samt hos rikets alla bokhandlare.

RIKT ILLUSTRERAD.

KONST OCH KONSTHANTVERK.

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDETS PLATSFÖRMEDLING.

Å platsförmedlingen finnas anmälda lärarinnor,
lektionsgivare, in- och utländska, kontorister,
värdinnor samt hushållsbiträden av olika slag.

Rikst. 27 62 Platsförmedlingen är öppen kl. 12—4. A. T. 48 16

ANNONSER FÖR HERTHA

upptagas av

Fröken Ingeborg Bergström.

Rikstel. 97 83 31 ÖSTERMALMSGATAN 31 Rikstel. 97 83

Ledig annonsplats!

HERTHA

Tidskrift för den svenska kvinnörörelsen, utgiven av **Fredrika-Bremer-Förbundet**.
Redaktör: **Ellen Kleman**.

Förbundsmedlemmar erhålla tidskriften till ett pris av kr. 3:50 varvid prenumeration sker direkt genom **Fredrika-Bremer-Förbundets byrå**, 48 Klarabergsgatan, Stockholm. **Icke-förbundsmedlemmar** prenumerera å närmaste postanstalt eller i bokhandel. Pris för postupplaga: $\frac{1}{2}$ år kr. 5:—; $\frac{1}{3}$ år kr. 2:75. — Lösnummer 35 öre. **Redaktion och expedition: 48 Klarabergsgatan II, Stockholm. Redaktionstid: måndagar, onsdagar och fredagar kl. 1—3. Allm. T. 48 50, Riks 27 62. Expeditionen: kl. 11—4 varje söckendag. Allm. T. 48 16, Riks 27 62.**

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDETS

==== BYRÅ ====

48 KLARABERGSGATAN 48

Rikstel. 27 62. Allm. tel. 48 16. Upplysningsbyrån Allm. tel. 48 50. Öppen: 11—4. Upplysningar lämnas kostnadsfritt rörande kvinnliga arbetsområden, utbildningskurser, löneförhållanden m. m. För utredningar avgift enligt överenskommelse.

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDETS

SJUKSKÖTERSKEBYRÅ

25 TUNNELGATAN 25

Rikstelefon 68 98

Tel.-adr.: *Sköterskebyrån*.

Allm. telefon 82 11

Byrån mottager sjukbud hela dagen: pr telefon även nattetid.

Föreståndarinnan träffas säkrast $\frac{1}{2}$ 2— $\frac{1}{2}$ 4.

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDETS SJUKKASSA

för bildade självförsörjande kvinnor.

Expeditionen: *Klarabergsgatan 48 II*.

OBS.! Öppen endast tisdagar och fredagar kl. $\frac{1}{2}$ 11— $\frac{1}{2}$ 1. OBS.!

Innehåll:

Alkohol och dyrtid.

Den nya äktenskapslagstiftningen. Av *Mathilda Staël von Holstein*.

Årstasamlingarna.

Kvinnorna och arbetsproblemet. I. Banker och försäkringsbolag.
Av *I. Palme*.

Glimtar utifrån.

Mamsell Jeannette. En familjelärarinnas upplevelser. Av *Louise Stenbock f. Mörner*.

Notiser från bokvärlden.